

УДК 378.016: 793

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2024.5.11>

Світлана ПАНАСЮК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-3122-618X

Бібліографічний опис статті: Панасюк, С. (2024). Формування художньо-естетичних потреб особистості: теоретичні аспекти. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 75–79, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.5.11>

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОТРЕБ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

У статті акцентовано увагу на деяких теоретичних аспектах проблеми формування художньо-естетичних потреб особистості засобами хореографічного мистецтва. Актуалізовано, що в сучасних умовах розвитку суспільства, глибоких соціальних, духовних й економічних зрушень і викликів, модернізації системи освіти особливого значення набувають питання художньо-естетичного виховання особистості, формування її художньо-естетичних потреб, що впливає на гуманізацію її свідомості, підвищення оптимістичного світосприйняття, активізацію культуротворчої функції. Відзначено, що самореалізація сучасної особистості, її «входження» у світ духовних цінностей суспільства здійснюється через формування ціннісних орієнтирів, які, своєю чергою, визначають художньо-естетичні потреби людини, які, збагачуючи духовний світ особистості, стають відправним пусковим механізмом емоційних станів та інтересів у процесі мистецької діяльності, на ґрунті яких відбувається формування естетичних переконань, смаків, що впливають на потреби та сприяють їх якісному росту. До художньо-естетичних потреб віднесено здатність оцінювати прекрасне та прагнути до нього; формувати духовні орієнтири; зберігати та примножувати надбання культурної спадщини людства; розуміти мистецтво загалом, і хореографічне зокрема, його прояви та закономірності розвитку. Схарактеризовано функційні можливості хореографічного мистецтва у формуванні художньо-естетичних потреб особистості. Узагальнено, що хореографічне мистецтво як сукупність засобів впливу та виховання має унікальні можливості творення потреб людини, у тому числі, потреб художньо-естетичного характеру. Завдяки специфічній образній мові, яка включає рухи, пози, міміку і жести хореографічне мистецтво стає красномовною ілюстрацією світоглядного, морального та художньо-естетичного досвіду, а комплекс неповторних виразових хореографічних засобів, серед яких малюнок танцю, костюм, реквізит, темп і ритм значною мірою сприяють формуванню художньо-естетичних потреб особистості.

Ключові слова: засіб, особистість, хореографія, хореографічне мистецтво, художньо-естетичне виховання, художньо-естетичний досвід, формування.

Svitlana PANASYUK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Musical Art, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-3122-618X

To cite this article: Panasyuk, S. (2024). Formuvannia khudozhno-estetychnykh potreb osobystosti: teoretychni aspekty [Formation of artistic and aesthetic needs of the personality by means of choreographic art: theoretical aspects]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 75–79, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.5.11>

FORMATION OF ARTISTIC AND AESTHETIC NEEDS OF THE PERSONALITY BY MEANS OF CHOREOGRAPHIC ART: THEORETICAL ASPECTS

The article focuses on some theoretical aspects of the problem of forming artistic and aesthetic needs of the individual by means of choreographic art. It is emphasized that in modern conditions of development of society, deep social, spiritual and economic shifts and challenges, modernization of the education system, the issues of artistic and aesthetic education of the individual, the formation of its artistic and aesthetic needs, which affects the humanization of its

consciousness, the increase of optimistic worldview, the activation of the cultural-creative function, acquire special importance. It is noted that the self-realization of a modern individual, his «entry» into the world of spiritual values of society is carried out through the formation of value orientations, which, in turn, determine the artistic and aesthetic needs of a person, which, enriching the spiritual world of the individual, become the starting trigger mechanism of emotional states and interests in the process of artistic activity, on the basis of which the formation of aesthetic beliefs, tastes occurs, which influence needs and contribute to their qualitative growth. Artistic and aesthetic needs include the ability to appreciate the beautiful and strive for it; to form spiritual orientations; to preserve and multiply the cultural heritage of humanity; to understand art in general, and choreography in particular, its manifestations and patterns of development. The functional capabilities of choreographic art in the formation of artistic and aesthetic needs of the individual are characterized. It is generalized that choreographic art as a set of means of influence and education has unique capabilities for creating human needs, including needs of an artistic and aesthetic nature. Thanks to the specific figurative language, which includes movements, poses, facial expressions and gestures, choreographic art becomes an eloquent illustration of worldview, moral and artistic and aesthetic experience, and a complex of unique expressive choreographic means, including dance pattern, costume, props, tempo and rhythm, significantly contribute to the formation of artistic and aesthetic needs of the individual.

Key words: means, personality, choreography, choreographic art, artistic and aesthetic education, artistic and aesthetic experience, formation.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасних умовах розвитку суспільства, глибоких соціальних, духовних й економічних зрушень і викликів, модернізації системи освіти особливого значення набувають питання художньо-естетичного виховання особистості, формування її художньо-естетичних потреб, що впливає на гуманізацію її свідомості, підвищення оптимістичного світосприйняття, активізацію культуротворчої функції. При цьому хореографічне мистецтво як результат еволюції культури людства, соціальних особливостей кожної історичної епохи... завжди виконувало важливе соціальне завдання, що полягає у вихованні підростаючого покоління у гармонії краси душі і тіла (Косаковська, 2018).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової (психолого-педагогічної, філософської, мистецтвознавчої) літератури засвідчує посилену увагу дослідників до проблеми художньо-естетичного виховання особистості, теоретичні підвалини якої закладені вченими в галузі естетики (І. Зязюн, М. Каган, Л. Левчук та ін.), психології (О. Завгородня, О. Кульчицька, В. Моляко та ін.), педагогіки мистецтва (Г. Карась, О. Комаровська, С. Коновець Л. Масол, М. Левченко, Н. Миропольська, О. Рудницька, П. Фриз, Г. Шевченко та ін.).

Науково вартісними, на наш погляд, є напрацювання відомих учених у площині виявлення сутності естетичних потреб (М. Каган, А. Маслоу, К. Платонов, Л. Коган, С. Рашидова та ін.); вивчення художньо-естетичних і мистецьких цінностей (А. Козир, Л. Кондрацька, О. Олексюк, О. Щолокова, Н. Барвіна, О. Рубан, Т. Пагута та ін.).

Посутній інтерес становлять розвідки мистецтвознавців А. Гуменюка, К. Василенка, О. Ліманської, В. Шкоріненка, фахівців із методики хореографічної роботи А. Тараканової, Г. Березової, Л. Бондаренко, Т. Ткаченка та педагогів В. Герасімова, М. Гамезо та ін.

Психологічне осмислення природи танцю, педагогічні механізми виховання засобами хореографії опрацьовано у роботах Г. Березової, В. Богути, О. Бурлі, А. Ваганової, Г. Ніколаї, О. Комаровської, С. Куценка, Т. Медвідь, Т. Морозовської, О. Пархоменка, І. Поклад, Л. Роговик, О. Семак, А. Тараканової, І. Тригуб, П. Фриза, В. Чуби, Д. Шарикова та ін.

Мета статті: проаналізувати деякі аспекти проблеми формування художньо-естетичних потреб особистості засобами хореографічного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім відзначимо, що самореалізація сучасної особистості, її «входження» у світ духовних цінностей суспільства здійснюється через формування ціннісних орієнтирів, які, своєю чергою, визначають художньо-естетичні потреби людини. Ці потреби, збагачуючи духовний світ особистості, стають відправним пусковим механізмом емоційних станів та інтересів у процесі мистецької діяльності, на ґрунті яких відбувається формування естетичних переконань, смаків, що впливають на потреби та сприяють їх якісному росту.

Ґрунтовним теоретико-методичним підґрунтям для осмислення проблеми художньо-естетичних потреб як важливої сходинки в ієрархії потреб, є розгляд дослідниками (філософами, педагогами, психологами, методистами) потреб

загалом як творчої діяльності, підкреслюючи при цьому її стимулюючу роль у розвитку інтересів, придбанні нових знань, розширенні кругозору, формуванні морально-естетичних норм і художньо-естетичних потреб.

За слушними визначенням Н. Барвіної, «художньо-естетична потреба характеризує духовно-культурне, емоційне й інтелектуальне життя людини, виходячи з імперативів краси, і проявляється в системі соціальних та індивідуальних цінностей» (Барвіна, 2016, с. 39).

Нам імponує думка вченої, що для дослідження педагогічного аспекту проблеми виховання художньо-естетичних потреб аналізуються змістові основи категорій «естетичне виховання», «художньо-естетичне виховання». Зокрема, наголошується, що за М. Каганом, «естетичне виховання покликане ... формувати у молодих людей найбільшу широту естетичних потреб, універсальність естетичного ставлення до світу» (Барвіна, 2016, с. 45).

З таких позицій до художньо-естетичних потреб є підстави відносити *здатність*:

- оцінювати прекрасне та прагнути до нього;
- формувати духовні орієнтири;
- зберігати та примножувати надбання культурної спадщини людства;
- розуміти мистецтво загалом, і хореографічне зокрема, його прояви та закономірності розвитку.

Ми солідарні з позицією вчених (Г. Єрмаш, А. Максименко), що мистецтво є кульмінацією художньо-естетичної діяльності, оскільки воно не репродукує, а відкриває й створює нові естетичні й художні цінності за законами краси. Мистецтво «використовує» особливі «резерви» можливостей людини – талант, натхнення, уяву, мислення, смак, індивідуальну творчість, у наслідок чого виникає результат – унікальний художній твір (Максименко, 2019, с. 73).

Мистецтво хореографії функціонує як потужний засіб, що через безпосереднє спілкування зі світом прекрасного за допомогою хореографічних цінностей активізує людські емоції, викликає до життя творчу уяву, стимулює фантазію, пробуджує естетичні почуття, збагачує образне мислення, формує естетично розвинену особистість (Куценко, 2010).

Звертаємо увагу на те, що саме хореографічне мистецтво спроможне втамувати прагнення особистості до естетичного зрос-

тання, зблизити її внутрішній і зовнішній світ, активізувати творчу уяву. Для нас суттєвим є те, що хореографія не лише формує естетичний смак, але й сприяє сформованості психологічної зрілості, впевненої поведінки, гармонійної особистості, розвитку творчості, координації рухів, образного мислення, морально-естетичних якостей, потреб та художньо-естетичного досвіду.

Щодо художньо-естетичного досвіду, то конструктивно у площині порушеної проблеми нам видається думка вчених про те, що він є не тільки художньо-естетичним інформаційним фондом як відображення не лише змісту та сутності художніх явищ, але й має емоційно-ціннісне значення для особистості. При цьому ми виходимо з того, що засвоєння художньо-естетичного досвіду матеріалізується у діяльності людини, перетворюючись на внутрішню настанову, що визначає власні вимоги до себе й оточення. Тому формування художньо-естетичного досвіду не вичерпується засвоєнням знань, умінь, навичок, а включає також естетичне ставлення особистості до мистецтва (Полатайко, 2017).

Мистецтво, наголошує І. Сипченко, пропонує особистості не звичайний, а «художньо організований, відібраний, осмислений, соціокультурний досвід», що уможливило вироблення її індивідуальних ціннісних орієнтацій (Сипченко, 1998, с. 67), і апріорі, художньо-естетичних потреб.

Хореографічне мистецтво як синтез усіх сумісних видів і жанрів творчої діяльності суспільства довершує просторове уявлення про ідеали в їх пластичному вираженні. Танець базується на нерозривному зв'язку з ритмічним малюнком, і у поєднанні з чуттєвим переживанням закладеної в ньому ідеї надає суспільству естетичну значимість такої форми мистецтва, яка стоїть над змінами естетичних норм різноманітних історичних періодів і розбіжностей у суспільстві. Тобто, хореографічна діяльність є унікальним засобом формування естетичних цінностей особистості (Максименко, 2019, с. 73–74).

Педагогічна цінність танцю, за слушним зауваженням Олени Отич, полягає в тому, що на його матеріалі можна успішно здійснювати цілісний підхід до розвитку підростаючого покоління; впливаючи на почуття, формувати

інші сфери особистості: морально-естетичну; емоційно-вольову, інтелектуальну тощо. Таким чином, розвивальна функція хореографічного мистецтва полягає у його спроможності: забезпечувати гармонію фізичного й духовного розвитку особистості; сприяти вдосконаленню всіх її сутнісних сил, якостей і здібностей, зростанню її внутрішніх потенціалів; удосконалити розумові процеси та творчу діяльність; розвивати пізнавальну та творчу активність людини, її емоційну чутливість, естетичні потреби й смаки; стимулювати прагнення до самовдосконалення як основи будь-якого розвитку (Отич, 2010).

Аргументованою наукою є теза, що формування художньо-естетичних потреб особистості спричиняється багатьма факторами, властивими емоційному світу людини, оскільки це – особливий клас цінностей, своєрідність яких визначається «специфічним характером естетичного ставлення людини до дійсності – безпосереднім, чуттєво-духовним, безкорисним сприйняттям, орієнтованим на пізнання й оцінку змістовної форми, структури, міри організованості та впорядкованості об'єктів» (Барвіна, 2016, с. 44).

Зауважимо, базисом мистецтва хореографії є художньо-естетична обробка рухів, їх добір та класифікація. Створення танцювальних образів відбувається завдяки ритмічній зміні систематизованих і художньо зумовлених положень людського тіла. При цьому провідними виражальними засобами слугують гармонійні поєднання рухів корпусу, рук, ніг, голови, які фіксуються у танцювальних рас (па, від франц. – крок), а також міміці, жестах або позах. Отже, саме танець найбільш повно виявляє синтез тілесного і духовного компонентів,

які означають перспективи всебічного і гармонійного розвитку особистості.

Украї актуальними нам видаються переконання відомого хореографа, танцівника і педагога Р. Лабана щодо руху, який має безпосередній вплив на внутрішній стан людини, і те, як людина рухається, відображається на її внутрішньому стані. Ми суголосні з думкою хореографа-дослідника, що «людина рухається для того, щоб задовольнити будь-яку потребу» (Laban, 1988).

Висновки. Поза сумнівом, значущим чинником формування художньо-естетичних потреб, художньо-естетичного становлення, залучення особистості до висот загальнолюдських ідеалів і культурно-історичних досягнень є мистецтво художнього слова, музики, танцю, яке «проникає в серце людське так глибоко, що може зображувати переживання душі» (за Ф. Стендалем).

Крізь призму викладеного можна стверджувати, що хореографічне мистецтво як сукупність засобів впливу та виховання має унікальні потенції творення потреб людини, у тому числі, потреб художньо-естетичного характеру. Завдяки специфічній образній мові, яка включає рухи, пози, міміку і жести хореографічне мистецтво стає красномовною ілюстрацією світоглядного, морального та художньо-естетичного досвіду, а комплекс неповторних виразових хореографічних засобів, серед яких малюнок танцю, костюм, реквізит, темп і ритм значною мірою сприяють формуванню художньо-естетичних потреб особистості.

Перспективи подальших наукових розвідок напряму полягають у розробленні методологічних орієнтирів формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барвіна Н. О. Художньо-естетична потреба як духовна домінанта сучасної вищої освіти. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. №5 (74). 2016. С. 38–52.
2. Косаковська Л. П. Хореографія. *Енциклопедія історії України*: Т. Україна – українці. Кн. 1. / редкол.: В.А. Смолій (голова), Г.В. Боряк, Я.В. Верменич та ін.; ред. рада: В.М. Литвин (голова) та ін: НАН України. Ін-т іст. України. Київ : Наукова думка. 2018. С. 400-407.
3. Куценко С. В. Жанрова різноманітність народно-сценічного танцю як засіб розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. Вип. 2. 2010. 154–159.
4. Максименко А. Хореографічне мистецтво як засіб формування естетичних цінностей майбутніх педагогів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Вип. 1. 2019. 70–76. URL: <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/167968>

5. Полатайко О.М. Художньо-естетичний досвід у хореографічній діяльності підлітків. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19697/Polataiko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
6. Отич О. Розвиток творчої індивідуальності особистості засобами хореографічного мистецтва. URL: [file:///C:/Users/%D0%AE%D0%B7%D0%B5%D1%80/Downloads/OD_2010_2_9%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%AE%D0%B7%D0%B5%D1%80/Downloads/OD_2010_2_9%20(1).pdf)
7. Сипченко І. В. Значення досвіду художньо-педагогічного спілкування у професійному становленні майбутнього вчителя. *Вісник Житомирського державного педагогічного університету*. 1998. № 2. С. 65–67.
8. Laban Rudolf. The mastery of movement / Rudolf Laban ; with a new pref. by Roland Laban – 4th ed. rev. and enlarged / Lisa Ullmann. Plymouth : Northcote House. 1988. 69 p.

REFERENCES:

1. Barvina, N. O. (2016). Khudozhno-estetychna potreba yak dukhovna dominanta suchasnoi vyshchoi osvity [Artistic and aesthetic need as a spiritual dominant of modern higher education]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. № 5 (74). S. 38–52 [in Ukrainian].
2. Kosakovska, L. P. (2018). Khoreohrafiia. Entsyklopediia istorii Ukrainy [Choreography. Encyclopedia of Ukrainian History] : T. Ukraina – ukrainski. Kn. 1. / redkol.: V.A. Smolii (holova), H.V Boriak, Ya.V.Vermenych ta in.; red. rada: V.M. Lytvyn (holova) ta in: NAN Ukrainy. In-t ist. Ukrainy. Kyiv : Nauk. Dumka. S. 400–407 [in Ukrainian].
3. Kutsenko, S. V. (2010). Zhanrova riznomanitnist narodno-stsenichnoho tantsiu yak zasib rozvytku tvorchoho potentsialu maibutnoho vchytelia khoreohrafiu [Genre diversity of folk stage dance as a means of developing the creative potential of a future choreography teacher]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia: zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. Vyp. 2. 154–159 [in Ukrainian].
4. Maksymenko, A. (2019). Khoreohrafichne mystetstvo yak zasib formuvannia estetychnykh tsinnostei maibutnykh pedahohiv [Choreographic art as a means of forming aesthetic values of future teachers]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia: zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny*. Vyp. 1. 70–76. URL: <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/167968> [in Ukrainian].
5. Polataiko, O.M. (2017). Khudozhno-estetychnyi dosvid u khoreohrafichnii diialnosti pidlitkiv [Artistic and aesthetic experience in the choreographic activity of teenagers]. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19697/Polataiko.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
6. Otych, O. (2020). Rozvytok tvorchoi indyvidualnosti osobystosti zasobamy khoreohrafichnoho mystetstva [Development of creative individuality through the means of choreographic art]. URL: [file:///C:/Users/%D0%AE%D0%B7%D0%B5%D1%80/Downloads/OD_2010_2_9%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%AE%D0%B7%D0%B5%D1%80/Downloads/OD_2010_2_9%20(1).pdf) [in Ukrainian].
7. Sypchenko, I.V. (1998). Znachennia dosvidu khudozhno-pedahohichnoho spilkuvannia u profesiinomu stanovlenni maibutnoho vchytelia [The value of the experience of artistic and pedagogical communication in the professional formation of the future teacher]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. № 2. S. 65–67 [in Ukrainian].
8. Laban Rudolf (1988). The mastery of movement / Rudolf Laban ; with a new pref. by Roland Laban – 4th ed. rev. and enlarged / Lisa Ullmann. Plymouth : Northcote House. 69 p.